УДК: 81’23
© Бойко О.В., 2013 р.

О.В. Бойко
Інститут іноземних мов Державного
вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний
університет», м. Горлівка

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА УСПІШНІСТЬ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена вивченню проблеми впливу індивідуальних відмінностей студентів на успішність оволодіння ними іноземною мовою.
Ключові слова: індивідуалізація, індивідуальні відмінності, здібності, індивідуальний стиль діяльності.

О.В. Бойко
ВЛИЯНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ РАЗЛИЧИЙ СТУДЕНТОВ НА УСПЕШНОСТЬ ОВЛАДЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКОМ

Статья посвящена изучению проблемы влияния индивидуальных различий студентов на успешность овладения иностранным языком.
Ключевые слова: индивидуализация, индивидуальные различия, способности, индивидуальный стиль деятельности.

O.V. Boyko
INFLUENCE OF INDIVIDUAL DISTINCTIONS OF STUDENTS ON SUCCESS OF MASTERING FOREIGN LANGUAGE

The article is devoted the study of problem of influence of individual distinctions of students on success of mastering foreign language.
Key words: individualization, individual distinctions, capabilities, individual style of activity.

Проблема. Значення спілкування, або комунікативної діяльності, для становлення людини показано в роботах багатьох психологів. У психологічній літературі існують дані, які свідчать про те, що в умовах спілкування підвищується загальна активність мислення, збагачуються прийоми рішення тих або інших завдань. Підкреслюється вплив спілкування на пізнавальну діяльність, а також, вплив особистісних чинників на характер спілкування.

Багато уваги проблемі спілкування приділяв і М.К. Кабардов, а саме в процесі навчання іноземній мові. Згідно М.К. Кабардова, одним із шляхів навчання іноземній мові є „індивідуалізація”, яка припускає враховування індивідуально-психологічних характеристик учнів, а також перехід спілкування з рівня форма-

льної взаємодії в план особистісно-орієнтованого спілкування, при якому важливе місце займає не тільки власне навчальний, а й комунікативний мотив.

Аналіз методичної і психологічної літератури свідчить про те, що на даному етапі розвитку науки, мало робіт присвячених дослідженню впливу індивідуальних відмінностей на процес навчання іноземній мові. Проте ефективність якої б то ні було системи навчання не може бути оцінена без аналізу індивідуальних відмінностей учнів і раціональності даної системи з погляду індивідуально-стійких характеристик.

Метою дослідження є вивчення проблеми впливу індивідуальних відмінностей студентів на успішність оволодіння іноземною мовою.

Задачі дослідження: 1) зробити теоретичний аналіз проблеми індивідуальних особливостей комунікативної поведінки учнів у ході навчання іноземної мови; 2) розглянути класифікацію типів оволодіння іноземною мовою, запропоновану М.К. Кабардовим.

Об'єктом вивчення були індивідуальні відмінності студентів у навчанні. *Предмет* дослідження – вплив індивідуальних відмінностей студентів на успішність оволодіння іноземною мовою.

Методи, які використовувалися в дослідженні: метод теоретичного аналізу літературних джерел.

Коли ми маємо справу з індивідуальними відмінностями в якій-небудь діяльності, ми маємо справу з проблемою здібностей, що забезпечують досягнення результатів. Неможливо уявити собі методику, яка не допускала б індивідуальних відмінностей, але якщо ці відмінності значні, то виникає питання, за рахунок яких здібностей є можливим досягнення високого рівня оволодіння іноземною мовою, або до яких конкретних здібностей адресовані основні методичні прийоми.

Проблема здібностей до засвоєння іноземної мови завжди хвилювала не тільки викладачів, але й методистів та психологів. Це питання вирішувалось порізному, залежно від наукової концепції, яка була в основі тієї чи іншої методики.

Здібності містяться в особистості. Це індивідуально-психологічні особливості які мають відношення до успішності виконання будь-якої діяльності.

Здібності нерозривно пов'язані з компетентністю особистості. Але не будь-яка компетентність є здібністю, так як і не будь-яке досягнення є свідотством прояву здібностей. Компетентність – це характеристика поведінки, домінуюча форма активності особистості, актуальний рівень володіння, наприклад, мовою. Здібності – потенціальні можливості і задатки, від яких залежить швидкість, якість і рівень сформованості певних компетенцій. Згідно М.К. Кабардова, компетентність – це результат навчання, досягнення [5].

Крім понять „здібності", „компетентність", М.К. Кабардов відокремлює ще одне поняття – „індивідуальний стиль діяльності".

Індивідуальний стиль діяльності – система цілеспрямованих прийомів та засобів виконання діяльності, завдяки якій однакова продуктивність в одній і тій самій діяльності може бути досягнута людьми з протилежними якостями нервової системи. При одноковому рівні досягнень у різних людей, можуть бути задіяні різні комплекси здібностей. Так, високу продуктивність в іншомовній мовленнєвій діяльності можуть демонструвати люди з різними типами здібностей, типами стратегій оволодіння мовою, з різними індивідуальними стилями діяльності [4].

Б.В. Бєляєв, спираючись на літературні дані та свій матеріал, виділяє два основні типи володіння іноземною мовою: інтуітивно-чуттєвий і раціонально-логічний. Індивідуально-типологічні відмінності цих типів заключаються в тому, що учням з раціонально-логічним типом володіння іноземною мовою легше дається рецептивне або пасивне володіння (слухання і читання або сприймання і розуміння чужої мови), учні ж з інтуітивно-чуттєвим типом володіння) більш схильні до продуктивного або активного володіння мовою.

Індивідуальними відмінностями характеризується також і співвідношення між теоретичними знаннями мови і практичними мовленнєвими навичками та вміннями. Для одних характерними є необхідність теоретичного осмислення мовних особливостей, потреба в граматичному аналізі як чужої мови, що сприймається, так і свого висловлювання (раціонально-логічний тип), а для інших достатньо практичного тренування у мовленнєвій діяльності (інтуітивно-чуттєвий тип). В

останньому випадку необхідні мовні засоби накопичуються інтуітивно в ході комунікативної діяльності [1].

Представлені вишче типи володіння іноземною мовою можна розглядати як систему засобів і прийомів, зручних для тих чи інших людей та як індивідуальний стиль діяльності (стиль оволодіння іноземною мовою).

Розглядаючи взаємозв'язок між типами оволодіння іноземною мовою і методикою навчння, інший дослідник М.К. Кабардов припустив, що первинним є не метод навчання, а стиль оволодіння іноземною мовою. Він постави питання так: що первинно, тип навчання, який формує індивідуальні засоби і прийоми засвоєння іноземної мови, чи спочатку існують індивідуально-типологічні засоби і прийоми оволодіння мовою, які формуються під впливом природних передумов (задатків) [3].

М.К. Кабардовим було проведено дослідження, в результаті якого психолог визначив, що індивідуально стійкі характеристики учнів, які визначають успішність-неуспішність оволодіння іноземною мовою, виявляються у трьох факторах: в комунікативній поведінці; в основних характеристиках пізнавальних процесів (якісні-кількісні співвідношення результатів діяльності, швидкісні параметри протікання мисленнєво-мовленнєвих процесів, об'єм сприймання та типи пам'яті); в природних передумовах здібностей (біоелектричні показники нервоової системи, особливості слухового і зорового аналізаторів, характеристики міжполушарної асіметрії головного мозку).

В результаті дослідження М.К. Кабардовим були виділені два основні типи оволодіння іноземною мовою – „комунікативно-мовленнєвий" (комунікативний) і „когнітивно-лінгвістичний" (некомунікативний). Змішений третій тип має елементи обох типів оволодіння іноземною мовою.

Ці два типи або стратегії оволодіння мовою, мають різну психологічну і психофізіологічну природу, яка охоплює сферу міжособистісних відносин, активної взаємодії учнів у діяльності (комунікативно-мовленнєві аспекти), а з іншого боку – сферу активного засвоєння інформації, знань, формування вмінь та навичків (когнітивно-лінгвістичні аспекти). На психологічному рівні ці особливості

описуються традиційними загальнопсихологічними параметрами пізнавальних здібностей – „довільність-мимовільність”, „аналітичність-синтетичність”, „усвідомленість-неусвідомленість” [4].

Дослідником було виявлено, що комунікативний тип виявляється сприятливим і для мовної діяльності, і для мовного аналізу. Некомунікативний тип оволодіння іноземною мовою є більш характерним для лінгвістів.

Дослідження М.К. Кабардова показало, що ці два типи оволодіння іноземною мовою характерні для успішних та неуспішних учнів і мають відмінності в регуляції дій за параметром довільність-мимовільність, і по-різному співвідносяться з функціями сигнальних систем. Так, комунікативний тип має більш першосигнальну природу, а некомунікативний пов’язаний більше з другосигнальною системою.

У ході дослідження М.К. Кабардова, з’ясувалось, що у процесі навчання іноземної мови індивідуальний стиль діяльності не забезпечує досягнення високого рівня володіння мовою представниками різних типів нервової системи. Учні з лабільною і інертною нервовою системою по-різному будують свою діяльність, що проявляється у життєвих показниках при формуванні і збереженні різних навичків, у характеристиках довільного і мимовільного запам’ятовування, у швидкості здійснення розумово-мовленнєвої діяльності.

В роботах багатьох авторів показано, що в екстремальних умовах досліджувані з більш лабільною нервовою системою мають більші переваги, ніж з інертною нервовою системою. Відмінності проявляються як у загальній продуктивності, так і у формах організації діяльності: а) інертні частіше використовують попереднє планування дій; б) інертні рідше, ніж лабільні, перемикаються з однієї дії на іншу; в) при швидкій послідовній зміні подразників або необхідності змінити засіб оперування матеріалом, інертні опиняються у більш невигідному положенні, ніж лабільні; г) інертні поза експериментальними умовами показують гарні результати в довільному запам’ятовуванні, а лабільні – у мимовільному [2; 3].

Співідношення „першо-„ і „другосигнального” факторів з типами оволодіння іноземною мовою показало, що деякі характеристики „першосигнальності”

(коефіцієнт мимовільності) притаманний комунікативному типу, а основними характеристиками „другосигнальності” (коефіцієнт довільності, довільна саморегуляція) – некомунікативному типу оволодіння іноземною мовою. Загальна орієнтованість учнів з некомунікативним типом на мовну систему, а не на мовленнєву діяльність, пов’язана з усвідомленням своїх можливостей у рішенні лінгвістичних, аналітичних завдань. Вони є „лінгвістами”. Комунікативний тип пов’язан з лабільністю, а некомунікативний – з інертністю у другій сигнальній ситемі.

Інертність і показники труднощів сприймання іноземної мови на слух пов’язані між собою. Кількість помилок при виконуванні простих інструкцій рідною мовою і кількість нерозуміння іншомовних висловлювань, невміння повторити довге речення іноземною мовою мають в основі малий об’єм сприймання і переробки мовленнєвого матеріалу, не великий об’єм слухової оперативної пам’яті.

Таким чином, діяльність учнів комунікативного типу оволодіння іноземною мовою можна охарактеризувати поняттям „активність”, а діяльність учнів некомунікативного типу більш співвідноситься з поняттям „свідома саморегуляція”.

У одній групі учнів найчастіше представлені обидва типи, а самі методи беруть початок від наявності певних типів оволодіння іноземною мовою. Тому, індивідуальний стиль діяльності повинен забезпечити досягнення високого рівня володіння для представників різних груп.

Отримані дані приводять до наступних **висновків.**

1. Необхідність підвищення ефективності навчання іноземним мовам призводить до розробки і використанню в практиці все нових методів і методик навчання. При навчанні студентів іноземним мовам, необхідно враховувати не тільки вплив методів навчання, але й вплив загальнопсихологічних та психофізіологічних факторів.

2. У більшості людей індивідуальні стратегії оволодіння знаннями достатньо стійкі незалежно від виду діяльності і проходять через різні вікові етапи. На психофізіологічному рівні для аналізу індивідуально-стійких відмінностей особистості використовуються основні параметри типологічних якостей нервової системи,

характеристики міжполушарної взаємодії мозку. Саме ці природні передумови мають значну роль в забезпеченні стійкості типу оволодіння іноземною мовою.

3. При любій системі навчання можуть проявлятись індивідуально-стійкі характеристики учнів, типи оволодіння іноземною мовою. Дослідження М.К. Кабардова підтвердило наявність двох типів оволодіння іноземною мовою – „комунікативного” і „некомунікативного”. Враховування психологічних особливостей цих типів, зробить процес навчання більш ефективним та успішним.

Список літератури

1. Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В. Беляев. — М.: Просвещение, 1965. — 229 с.
2. Голубева Э.А. Индивидуальные особенности памяти человека (психофизиологическое исследование) / Э.А. Голубева. — М.: Педагогика, 1980. — 152 с.
3. Кабардов М.К., Арцишевская Е.В. Типология языковых способностей // Способности: К 100-летию со дня рождения Б.М. Теплова / Под ред. Э.А. Голубевой. — Дубна, 1997. — С. 259-288.
4. Кабардов М.К. Роль индивидуальных различий в успешности овладения иностранным языком: Дис. …к. психол. наук: 19.00.02. — М., 1983.
5. Кабардов М.К. Исследование коммуникативных и когнитивных способностей и задатков и условия их проявления // Индивидуальные различия и проблемы индивидуальности: Международная научно-практическая конференция 16-18.10.2003 г. — М., 2003.